

Перспективи побудови криміналістичних методик розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством

Сергій Тюленев *

* Канд. екон. наук, ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9685-1536>, e-mail: serhii.tiulieniev@ukr.net

DOI: [10.32353/khrife.1.2024.03](https://doi.org/10.32353/khrife.1.2024.03) УДК [343.98:343.74](477)

Надійшло 20.12.2023 / Рецензовано 03.01.2024 / Прийнято до друку 27.03.2024 /
Доступно онлайн 29.03.2024

Становлення та розвиток економічної безпеки держави потребує вжиття дієвих заходів із протидії та мінімізації негативного впливу кримінальних правопорушень, які посягають на господарські суспільні відносини, законну діяльність суб'єктів господарювання, права співробітників сфери публічного адміністрування тощо. Серед останніх на пильну увагу заслуговують ті, у яких убачаються ознаки рейдерства, тобто пов'язані з протиправним поглинанням і захопленням майна, активів підприємств, установ, організацій, корпоративних прав на них та інших ресурсів, посяганням на права власників або уповноважених осіб суб'єктів господарювання різної форми власності тощо. У зв'язку із цим мету статті визначено як окреслення перспектив побудови криміналістичних методик розслідування кримінальних правопорушень, у яких убачаються ознаки рейдерства. Задля досягнення означеної мети застосовано комплекс загальнонаукових, філософських і спеціальних методів дослідження. За результатами проведеного дослідження визначено, що в сучасному розумінні під окремою криміналістичною методикою розслідування (у широкому сенсі) слід розуміти інтегрований продукт наукового знання в галузі права, сформований на підставі узагальнення слідчо-судової практики, що за своєю сутністю є сукупністю криміналістичних рекомендацій, апробованих тактичних прийомів проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій, способів і прийомів оптимального й ефективного застосування

криміналістичної техніки під час проведення досудового розслідування, які розроблено відповідно до процесуальних вимог із метою оптимізувати модель здійснення досудового розслідування окремого кримінального правопорушення, їхніх груп тощо. На підставі узагальнення окремих елементів кримінально-правової та криміналістичної характеристик кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством, визначено різновиди окремих криміналістичних методик розслідування, серед яких міжвидові, спеціальні, підвидові, видові та ін.

Ключові слова: кримінальне правопорушення; окрема криміналістична методика розслідування; досудове розслідування; рейдерство; суб'єкт господарювання; підприємство; земельна ділянка; протиправне поглинання; захоплення.

Постановка наукової проблеми

Правозастосовна діяльність, пов'язана зі здійсненням досудового розслідування кримінальних правопорушень, зумовлює потребу в активізації наукових пошуків для забезпечення цієї діяльності відповідними науково обґрунтованими рекомендаціями. Комплексні рекомендації є базисом не тільки для практичної діяльності, а й для наукової, оскільки їх можна представити у вигляді окремих криміналістичних методик розслідування.

Проблематика побудови криміналістичних методик розслідування злочинів і кримінальних проступків уже тривалий час залишається однією з найбільш обговорюваних тем у науковій спільноті. Як зазначено в юридичній літературі, «у криміналістичній доктрині здійснюються спроби уніфікувати

підходи до визначення змісту й структури окремих криміналістичних методик, проте їх розроблення, типізація та впровадження в практику на тепер залишається нерозв'язаною проблемою, що негативно впливає на їх ефективність у процесі практичної реалізації»¹. На підтримку наведеної тези зауважимо, що окреслені проблеми до сьогодні не знайшли логічного розв'язання. Окремі їхні аспекти висвітлено в юридичній літературі, однак деякі пропозиції не позбавлені ознак суб'єктивізму, що не завжди узгоджується з фундаментальними принципами побудови криміналістичних методик.

Об'єктом нашої уваги є кримінальні правопорушення, що посягають на законну діяльність суб'єктів господарювання, зокрема пов'язані з протиправним поглинанням і захопленням майна, активів і корпоративних прав

1 Шевчук В. М. Структура окремої криміналістичної методики: сучасні наукові підходи та перспективи досліджень. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2020. Т. 31 (70). № 4. С. 252. DOI: 10.32838/1606-3716/2020.4/41 (дата звернення: 18.12.2023).

власників підприємств, організацій, установ тощо². Останні узвичаєно називати рейдерством, під яким розуміють захоплення майна, що відбувається всупереч волі його власника та поєднане із застосуванням засобів і способів кримінального характеру, зокрема придбання контрольних пакетів акцій у способи, які суперечать законним процедурам і волі менеджменту компанії, що поглинається³. Слід наголосити на тому, що зазвичай рейдерство має дійсне або удаване правове обґрунтування та реалізується із дотриманням або з імітацією дотримання обумовлених законом судових і корпоративних процедур⁴. Зважаючи на це, важливо забезпечувати не тільки їхнє ефективне досудове розслідування, яке характеризується низкою складнощів, а й належну протидію, яка має також містити заходи із попередження цього виду злочинності. Такі напрями діяльності є актуальними, адже саме кримінальні правопорушення, пов'язані із рейдерством, унеможливають функціонування суб'єктів господарювання, що негативно позначається на ринковій економіці, можливостях залучення іноземних інвестицій, а та-

кож посягають на економічну безпеку як складову національної безпеки держави тощо. Водночас не варто вважати, що рейдерство як явище негативно позначається винятково на діяльності учасників господарських суспільних відносин, тому що до реалізації злочинного умислу часто залучають службових осіб та осіб, професійна діяльність яких пов'язана з наданням публічних послуг.

Викриття таких рейдерських схем, надання їм гласності плюндрує авторитет публічних службовців і знижує рівень довіри інститутів громадянського суспільства до них та загалом до держави, уособленої органами державної влади⁵. Подібні факти негативно позначаються на Індексі сприйняття корупції (англ. *Corruption Perceptions Index*, далі — *CPI*) разом з такими чинниками, як відсутність професійної державної служби в державі, залежне функціонування системи правосуддя, «традиційність» у наданні неправомірної вигоди для укладення договору або іншої особистої винагороди та ін.⁶ І хоча 2022 р. Україна набрала 33 бали зі 100 можливих за *CPI*, що на один бал більше порівняно з попереднім роком (у десятирічній пер-

- 2 How many people were convicted of raiding in Kazakhstan / MIA “Kazinform”. 04.12.2020. URL: https://www.inform.kz/ru/skol-ko-chelovek-osudili-za-reyderstvo-v-kazahstane_a3726264 (дата звернення: 18.12.2023) ; Рейдерство в Україні / Опендатебот. URL: <https://opendatabot.ua/open/raiders> (дата звернення: 18.12.2023) ; OECD. G20/OECD Principles of Corporate Governance / OECDiLibrary. 2015. 60 p. DOI: [10.1787/9789264236882-en](https://doi.org/10.1787/9789264236882-en) (дата звернення: 18.12.2023) ; Prinzel Yo. How Government Land Seizures Work for Landowners. Property rights and related impacts of government land seizure. 2023. Rev. by Boyle M. J. / Investopedia. URL: <https://www.investopedia.com/financial-edge/1011/what-to-do-when-the-government-wants-your-land.aspx> (дата звернення: 18.12.2023).
- 3 Кубарев І., Бархан С. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування рейдерства. *Krakowskie Studia Małopolskie*. 2022. № 3 (35). С. 89.
- 4 Смітюх А. В. Рейдерство, поглинання та загарбання: співвідношення понять та класифікації. *Вісник господарського судочинства*. 2008. № 3. С. 98.
- 5 Рейдерство в Україні URL: <https://opendatabot.ua/open/raiders> (дата звернення: 18.12.2023).
- 6 Індекс сприйняття корупції 2022 / Transparency International the Global Coalition Against Corruption. Transparency International Ukraine. 2022. 14 с. URL: https://cpi.ti-ukraine.org/static/download/2022_ukr_final.pdf (дата звернення: 18.12.2023).

спективи — це 8 балів), усе одно поміж 180 країн Україна посідає 116 місце⁷. Безумовно, це впливає на недоотримання національними суб'єктами господарювання іноземних інвестицій, необхідних для становлення ринкової економіки, розвитку сучасного підприємництва та формування виробничого потенціалу, незважаючи навіть на наявність переваг, які здатні запропонувати українські підприємці. Отже, наслідки недостатньої протидії рейдерству, зокрема кримінальними процесуальними засобами, не пов'язані винятково із завданням шкоди різної природи суб'єктам господарювання, їхнім власникам та іншим учасникам господарських суспільних відносин, а характеризуються масштабністю міждержавного рівня, адже негативно позначаються на можливостях укладання міждержавних економічних договорів, перспективах вступу України до економічних співтовариств тощо.

Чисельність скоєних рейдерами різноманітних кримінальних правопорушень змушує вчених класифікувати їхню діяльність за окремими групами деліктів.

Подекуди можна говорити навіть про існування технологій злочинної ді-

яльності, що актуалізує потребу в проведенні комплексних досліджень цієї сфери й у віднайденні наукових шляхів для розв'язання окремих проблем слідчої та судової практики⁸.

Мета статті

Окреслити перспективи побудови криміналістичних методик розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із протиправним поглинанням і захопленням майна, активів підприємств, установ, організацій, корпоративних прав на них, тобто кримінальних правопорушень із ознаками рейдерства.

Методи дослідження

Задля досягнення означеної мети застосовано комплекс загальнонаукових, філософських і спеціальних методів дослідження, зокрема аналіз, синтез, системного аналізу, системно-структурний, прогнозування, діалектичний.

Методи системного аналізу й системно-структурний допомогли у вивченні слідчо-судової практики, узагальненні теоретичних напрацювань українських учених у царині досліджуваних нами кримінальних правопорушень.

7 Маятник боротьби з корупцією в Україні: крок вперед після кроку назад / Там само. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/> (дата звернення: 18.12.2023).

8 Best Practices in Investigating and Prosecuting Corruption. Using Financial Flow Tracking Techniques and Financial Intelligence: A Handbook. APEC Anticorruption and Transparency Working Group (ACTWG). September 2015. 196 p. URL: https://www.apec.org/docs/default-source/publications/2015/10/best-practices-in-investigating-and-prosecuting-corruption/apec-handbook-final-september-2015_ed2.pdf (дата звернення: 18.12.2023) ; Savona E. U., Berlusconi G. (Eds.). Organized Crime Infiltration of Legitimate Businesses in Europe: A Pilot Project in Five European Countries. Final Report of Project ARIEL — Assessing the Risk of the Infiltration of Organized Crime in EU MSs Legitimate Economies: a Pilot Project in 5 EU Countries (www.ariel-project.eu). Trento : Transcrime — Università degli Studi di Trento. 2015. 135 p. URL: https://www.academia.edu/25765243/Organized_Crime_Infiltration_of_Legitimate_Businesses_in_Europe_A_Pilot_Project_in_Five_European_Countries (дата звернення: 18.12.2023) ; Liekefett K. The Comeback of Hostile Takeovers / Harvard Law School Forum on Corporate Governance. Nov. 8, 2020. URL: <https://corpgov.law.harvard.edu/2020/11/08/the-comeback-of-hostile-takeovers/> (дата звернення: 18.12.2023).

Такі загальнонаукові методи, як аналіз і синтез, сприяли визначенню кримінальних правопорушень, найчастіше вчинюваних рейдерами сукупно, і навпаки, на підставі аналізу слідчих ситуацій зроблено висновок про те, ознаки яких кримінальних правопорушень можна вбачати в діях рейдерів; запропоновано відповідні їм правові кваліфікації.

Метод аналізу кількісних показників і групування застосовано до опрацювання статистичних звітів офісу Генерального прокурора України, судової практики (зокрема, для аналізу вироків, розміщених у Єдиному державному реєстрі судових рішень).

Метод діалектики дав змогу сформулювати авторські визначення деяких криміналістичних категорій, а прогнозування — окреслити перспективи побудови окремих криміналістичних методик розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством.

Аналіз основних досліджень і публікацій

Вагомий внесок у розроблення проблематики криміналістичної методики, розпочатий ще в минулому столітті, зробили такі видатні українські науковці, як В. Бахін, В. Берназ, А. Волобуєв, В. Галаган, В. Гончаренко, В. Журавель, А. Іщенко, Н. Клименко, О. Колесни-

ченко, В. Колмаков, В. Коновалова, В. Кузьмічов, В. Лисиченко, В. Лисенко, В. Лукашевич, Є. Лук'янчиков, Г. Матусовський, О. Одерій, В. Ортинський, М. Салтевський, В. Тіщенко, Л. Удалова, С. Чернявський, Ю. Черноус, В. Шевчук, В. Шепітько, Б. Щур та ін.

Ґрунтовні напрацювання в контексті побудови окремих криміналістичних методик здійснили Л. Аркуша, В. Гусева, А. Затопоцький, В. Корж, В. Лисенко, Г. Нікітіна-Дудікова, В. Пчолкін, О. Саїнчин, Р. Степанюк, А. Шевчишен, М. Шепітько та ін.

Водночас варто наголосити, що дослідники оминули увагою (попри неабияку актуальність) окремі криміналістичні методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із протиправним поглинанням і захопленням майна, корпоративних прав власників підприємств, організацій, установ та інших суб'єктів господарювання, тобто кримінальні правопорушення із ознаками рейдерства. Окремі аспекти діяльності щодо досудового розслідування, доказування та протидії кримінальним правопорушенням, які за окремими ознаками можна вважати пов'язаними з рейдерством, висвітлено у працях як вітчизняних науковців (С. Андрусенка, Л. Аркуші, О. Бандурки, С. Барган, В. Березняка, Н. Грищенко⁹, С. Гусарова, В. Гусевої, С. Довгуня, Р. Дударця, І. Кубарева, В. Кікінчука, О. Лук'яніхіної¹⁰, О. Подобного, Є. Пряхіна, М. Рябченка, Д. Санакоєва, Н. Татарина,

9 Грищенко Н. М. Кримінальна відповідальність за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації : дис. ... канд. юрид. наук. Дніпро, 2019. 216 с. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/d2/dissertations/4/1.pdf> (дата звернення: 18.12.2023).

10 Лук'яніхіна О. А. Рейдерство: причини та негативні наслідки для розвитку ринкового бізнес-середовища в Україні. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави* : тези доп. VII Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 30.11.2018). Харків, 2018. С. 259—261. URL: http://univd.edu.ua/general/publishing/konf/30_11_2018/pdf/128.pdf (дата звернення: 18.12.2023).

К. Фомічова, Т. Ханова зі співавтором ¹¹, М. Цуцкірідзе, Г. Чигриної, А. Шелехова), так і іноземних (D. Weisburd зі співавторами ¹², R. H. Ward ¹³, Th. S. Greenberg зі співавторами ¹⁴, D. L. Carter ¹⁵, J. R. Macey ¹⁶ та ін. ¹⁷). Водночас лише деякі праці на-

званих учених містять положення про різновиди методик або окреслення різновидів кримінальних правопорушень, які можна вважати пов'язаними з рейдерством, а отже, є перспективними для визначення їхніх елементів ¹⁸ та

- 11 Ханов Т. А., Баширов А. В. Рейдерские захваты как социально-правовая и криминальная проблема в Республике Казахстан. *Актуальные проблемы современности*. 2020. № 2 (28). С. 22—26 (дата звернення: 18.12.2023). URL: <https://aps.bolashaq.edu.kz/wp-content/uploads/2021/01/%D0%96%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%BB-%D0%90%D0%9F%D0%A1-2-28-1.pdf> (дата звернення: 18.12.2023).
- 12 Weisburd D., Telep C. W., Hinkle J. C., Eck J. E. The Effects of Problem-Oriented Policing on Crime and Disorder. *Campbell Systematic reviews*. 2008. Vol. 4. Is. 1. Pp. 1—87. DOI: 10.4073/csr.2008.14 (дата звернення: 18.12.2023).
- 13 Ward R. H. The Investigative Function — Criminal Investigation in the United States. Doct. dis. Berkeley, CA : University of California, 1971. 265 p.
- 14 Greenberg Th. S., Samuel L., Grant W., Gray L. Stolen Asset Recovery: A Good Practices Guide for Non-Conviction Based Asset Forfeiture. The World Bank, 2009. 284 p. DOI: 10.1596/978-0-8213-7890-8 (дата звернення: 18.12.2023).
- 15 Carter D. L. Law Enforcement Intelligence Operations. An Overview of Concepts, Issues and Terms. School of Criminal Justice Michigan State University, 1990. 434 p. URL: <https://www.ojp.gov/pdffiles1/Photocopy/134434NCJRS.pdf> (дата звернення: 18.12.2023).
- 16 Macey J. R. Market for Corporate Control / Econlib. URL: <https://www.econlib.org/library/Enc/MarketforCorporateControl.html> (дата звернення: 18.12.2023).
- 17 Див., напр.: Forensic science and the criminal justice system: a blueprint for change. Publ. by the Auth. of the House of Lords, 2019. 66 p. URL: <https://publications.parliament.uk/pa/ld201719/ldselect/ldsctech/333/333.pdf> (дата звернення: 18.12.2023) ; Rosett J. G. Do Union Wealth Concessions Explain Takeover Premiums? The Evidence on Contract Wages. *Journal of Financial Economics*. 1990. Vol. 27. Is. 1. Pp. 263—282. DOI: 10.1016/0304-405X(90)90029-Y (дата звернення: 18.12.2023) ; Copley C. German industry body warns against takeover protection measures / Ed. by Goodman D. // Reuters. Oct. 17, 2016. URL: <https://www.reuters.com/article/idUSL8N1CN-3HF/> (дата звернення: 18.12.2023) ; Adverse Possession: Legal Definition and Requirements. By J. Frankenfield. Upd. Sept. 29, 2023. Rev. by Th. Brock. URL: <https://www.investopedia.com/terms/a/adverse-possession.asp> (дата звернення: 18.12.2023) ; Khamitov B. N., Kemali Y. S., Rakhmetov S. M., Alibekova A. M. Retracted Article: International legal approaches in combating raidership. *Security Journal*. 2022. Nov 17. 21 p. DOI: 10.1057/s41284-022-00362-1 (дата звернення: 18.12.2023) ; Puziak M., Martyniuk M. Defensive strategies against hostile takeovers. The analysis of selected case studies. *Journal of International Studies*. 2012. Vol. 5. № 1. Pp. 60—69. URL: https://www.jois.eu/files/PuziakV5_N1.pdf (дата звернення: 18.12.2023) ; Nipialidi O. Yu. On criminal schemes of raiding as a threat to the security of the business owner: Ukrainian realities and international practice. Irpin, 2019 ; Gaughan P. A. Mergers, acquisitions and corporate restructuring. Hoboken, 2018. 7th ed. 674 p. URL: <http://dspace.vnbrims.org:13000/jspui/bitstream/123456789/4962/1/Mergers%2C%20Acquisitions%2C%20and%20Corporate%20Restructurings.pdf> (дата звернення: 18.12.2023) ; Liekefett K. Op. cit. URL: <https://corpgov.law.harvard.edu/2020/11/08/the-comeback-of-hostile-takeovers/> (дата звернення: 18.12.2023).
- 18 Гусева В. О. Криміналістична класифікація кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством, елементи їх криміналістичних характеристик. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2022. № 3 (99). С. 242—252. DOI: 10.33766/2524-0323.99.242-252 (дата звернення: 18.12.2023).

особливостей¹⁹, що свідчить про потребу у проведенні більш ґрунтовних досліджень у цьому напрямі.

Викладення основного матеріалу дослідження

Криміналістична література майорить різноманітними визначеннями поняття «криміналістична методика». Немає єдності в науковців і щодо різновидів криміналістичних методик та класифікаційних критеріїв, які можна застосувати для визначення цих різновидів, структурних елементів останніх тощо.

Про неоднозначність термінології, якою науковці послуговуються під час дослідження проблематики побудови криміналістичних методик, зауважує В. Журавель: тут і «криміналістична методика розслідування злочинів», і «окрема криміналістична методика», і «криміналістична методична рекомендація», однак усі вони різняться за семантичним значенням²⁰. Ми своїм

завданням ставимо побудову окремих криміналістичних методик, адже саме вони уособлюють комплекс обґрунтованих науково-практичних рекомендацій, спрямованих на організацію розслідування та його безпосереднє здійснення²¹. Узагальнимо позицію академіка В. Журавля²²: у сучасному й широкому розумінні та в ідеальному вигляді окрема криміналістична методика розслідування є інтегрованим продуктом — це сукупність криміналістичних рекомендацій, апробованих тактичними прийомами проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій, способами і засобами оптимального й ефективного застосування криміналістичної техніки під час проведення досудового розслідування, ужитими відповідно до процесуальних вимог та оптимальної моделі досудового розслідування окремого кримінального правопорушення (їхніх груп). Водночас, на наше переконання, недоречно під час формулювання дефініції цього поняття

- 19 Татарин Н. М., Пряхін Є. В. Методика розслідування самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва : монографія. Львів, 2019. 192 с. URL: <http://surl.li/omigf> (дата звернення 15.09.2023) ; Березняк В. С. Криміналістична характеристика кримінальних правопорушень, пов'язаних із захопленням землі та об'єктів корпоративної власності. *Юридична наука*. 2020. № 9 (111). С. 128—134. DOI: [10.32844/2222-5374-2020-111-9.15](https://doi.org/10.32844/2222-5374-2020-111-9.15) (дата звернення: 18.12.2023) ; Кікінчук В. В., Гусева В. О. Особливості розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з протиправним поглинанням та захопленням підприємств, сільськогосподарських земель, порушенням прав їх законних власників (рейдерство) : наук.-метод. рек. Харків, 2020. 58 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5f246ac8-784f-46b3-a205-36f18bdc478e/content> (дата звернення 15.09.2023) ; Гусева В. О. До питання визначення структури криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з рейдерством. *Актуальність та особливості наукових досліджень в умовах воєнного стану* : зб. мат-лів III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. з нагоди відзнач. Дня науки — 2023 в Україні (Київ, 23.05.2023). Київ, 2023. С. 59—62. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5df7785a-79b8-4824-8857-3683272bd225/content> (дата звернення 18.12.2023).
- 20 Журавель В. Окрема криміналістична методика: поняття та сфера застосування. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2011. № 2 (65). С. 203. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7438/1/Zhuravel_202.pdf (дата звернення 18.12.2023).
- 21 Там само.
- 22 Його ж. Окремі методики в системі криміналістичних знань. *Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія: Юридична*. 2015. Вип. 1. С. 187—188. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvika_2015_1_20 (дата звернення 18.12.2023).

розглядати поміж складових ще й криміналістичні рекомендації, спрямовані на вдосконалення й оптимізацію процесу судового розгляду кримінальних справ. Ми поділяємо позицію науковців щодо виокремлення методик судового розгляду²³.

Діяльність із побудови окремих криміналістичних методик розслідування є безперервною, що зумовлено особливостями нормативно-правового регламентування кримінальної процесуальної діяльності, відповідними тенденціями, що формуються у слідчій і судовій практиці, розвитком науки й техніки, упровадженням інноваційних технологій у сферу розслідування кримінальних правопорушень. Для того щоб розроблені криміналістичні рекомендації відповідали та сприяли задоволенню потреб правоохоронних органів, їх необхідно постійно оновлювати, тобто приводити «їх у відповідність до реальій сьогодення»²⁴.

Отже, окреслення перспектив побудови криміналістичних методик розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством, потребує ґрунтовного аналізу механізму злочинної діяльності, що має на меті

вчинення рейдерських дій, або його окремих елементів, а це неможливо без узагальнення юридичної літератури, зокрема теоретичних наукових досліджень, предметом вивчення яких стали окреслені питання, і на емпіричному рівні — узагальнення слідчо-судової практики розслідування кримінальних правопорушень цього виду. Змістовними в контексті побудови такого виду методик також є кримінально-правові та кримінологічні характеристики злочину й деякі відомості соціологічного та психологічного характеру, про що неодноразово зазначено в юридичній літературі²⁵.

Визначити окремі особливості механізму та кримінально-правової характеристики кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством, ми передусім плануємо на підставі аналізу способів учинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством. Передусім маємо відзначити складність останніх. Найчастіше вони є повноструктурними й містять дії із підготовки, безпосередньої реалізації злочинного умислу — спосіб учинення (здебільшого останні обумовлено диспозицією відповідної статті Кримінального кодексу України; далі — *КК*

23 Алексейчук В. І. Криміналістична методика судового розгляду в кримінальному провадженні (місце в системі криміналістики). *Право і суспільство*. 2016. № 6. С. 162—166. URL: http://pravoisusilstvo.org.ua/archive/2016/6_2016/part_1/30.pdf (дата звернення 18.12.2023) ; Щур Б. В., Косаняк С. С. Проблеми побудови класифікації криміналістичних методик. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Серія: Юридичні науки*. 2017. Вип. 5. С. 216—221. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvilkau_2017_5_28 (дата звернення 18.12.2023) ; Шевчук В. М. Зазнач. твір. С. 259. DOI: 10.32838/1606-3716/2020.4/41 (дата звернення: 18.12.2023).

24 Гусева В. О. Теоретичні основи методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності : дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2021. С. 94. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5ea810ce-cc6f-4266-b94a-9756f3cc84af/content> (дата звернення 18.12.2023).

25 Колесниченко А. Н. Общие положения методики расследования отдельных видов преступлений : текст лекц. Харьков, 1976. С. 14 ; Малярова В. О. Криміналістична методика: питання співвідношення криміналістичної характеристики з іншими. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2015. Вип. 35. Ч. І. Т. 3. С. 113. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/14912> (дата звернення 18.12.2023).

України), і дії із приховування події кримінального правопорушення.

Так, свого часу М. Камлик, М. Погорецький, В. Шеломенцев на підставі узагальнення слідчо-судової практики, з урахуванням положень кримінального законодавства, ґрунтовно підійшли до узагальнення сукупності дій і схем рейдерства: відповідно до сформульованих науковцями положень, рейдерське захоплення суб'єкта господарювання за певних умов здатні вчиняти тільки злочинні організації²⁶. У зв'язку із цим дії рейдерів, які зорганізувалися з метою скоїти тяжкий або особливо тяжкий злочин, підпадатимуть під правову кваліфікацію ст. 255 «Створення, керівництво злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній» КК України²⁷.

Надалі члени злочинної організації зазвичай учиняють дії, необхідні для формування стратегії захоплення, що найчастіше полягають у з'ясуванні інформації про активи суб'єкта господарювання, керівників, фінансову звітність тощо. У разі якщо дії рейдерів (злочинної організації) спрямовані на отримання відомостей, що є комерційною, банківською таємницею, їх кваліфікуватимуть ще й за ст. 231 «Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю» цього Кодексу²⁸, а розголошення останніх стане підставою для притягнення зловмисників до відпові-

дальності ще й за ст. 232 «Розголошення комерційної, банківської таємниці або професійної таємниці на ринках капіталу та організованих товарних ринках» КК України²⁹.

Рейдери не обмежуються вчиненням кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Подекуди вони вдаються до дій насильницького характеру, зокрема погроз інтелектуального та фізичного характеру, що є підставою для кваліфікації дій злочинців за сукупністю. Як свідчить аналіз слідчо-судової практики, для кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством, типовим є скоєння ще й злочинів, які посягають на життя, здоров'я, волю, честь і гідність особи: «Незаконне позбавлення волі або викрадення людини» (ст. 146 КК України), «Насильницьке зникнення» (ст. 146-1 КК України), «Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження» (ст. 122 КК України), «Погроза вбивством» (ст. 129 КК України)³⁰.

Паралельно із досліджуваними нами кримінальними правопорушеннями рейдери також учиняють «Викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження» (ст. 357 КК України), «Піддроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів» (ст. 358 КК України)³¹.

26 Камлик М. І., Погорецький М. А., Шеломенцев В. П. Рейдерство в Україні: сутність та засоби протидії. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2007. Вип. 17. С. 69–88. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2007_17_6 (дата звернення: 18.12.2023).

27 Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 18.12.2023).

28 Там само.

29 Там само.

30 Там само.

31 Там само.

Удаються рейдери і до скоєння інших протиправних дій. Так, у слідчій практиці мають місце випадки, коли по смерті самотньої літньої особи, яка за життя мала у власності земельну ділянку, зловмисники намагаються отримати цю спадщину на підставі, приміром, визнання в судовому порядку факту спільного проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу. На підтвердження факту ведення спільного господарства (спільного бюджету) та витрат (взаємних прав і обов'язків) шахраї надають до суду підроблені документи у вигляді заяв, довідок тощо: відповідні документи вони підробляють самотужки або шляхом надання неправомірної вигоди службовим особам органів державної влади чи представникам місцевого самоврядування (отримують від них підроблені документи, що засвідчують факти, яких не існує), також шляхом надання третім особам матеріальних благ змушують надати неправдиві показання під час судового розгляду своїх заяв. У разі позитивного рішення суду щодо спадщини надалі така нечесна особа набуває право власності на об'єкт спадщини (земельну ділянку), який може перепродати третій особі — «добросовісному» набувачеві. У таких випадках дії рейдерів, спрямовані на заволодіння земельними ділянками зазвичай сільськогосподарського призначення, можна кваліфікувати як пособництво в підробленні офіційних документів. Водночас (через наявність правових прогалин) відповідальності за примушування (у будь-який спосіб) надати неправдиві показання суду (іншому уповноваженому органу) останні не нестимуть. Щодо

перепродажу об'єкта, на яке отримано право власності, то це, як слушно наголошено в юридичній літературі, «має ознаки легалізації майна, здобутого злочинним шляхом, однак цей склад злочину потребує доведення наявності умислу у так званого «добросовісного набувача», що реалізувати на практиці складно»³².

Окрім цього, у разі протиправного поглинання суб'єктів господарювання, зловмисники можуть послуговуватися схемами, які містять: 1) шантажування, погрози, застосування заходів фізичного впливу (заради передавання права власності на частки у статутних фондах підприємств від одних осіб іншим); 2) надання матеріальних благ або шантажування керівників суб'єктів господарювання (із метою примусити виконувати вказівки рейдерів щодо провадження фінансово-господарської діяльності такого суб'єкта); 3) установлення контролю за діяльністю підприємства під час процедури банкрутства, скуповування його боргів; 4) захоплення суб'єктів господарювання за допомогою корпоративних конфліктів шляхом набуття права власності на його корпоративні права³³.

Наведені вище способи скоєння протиправних діянь свідчать, що злочини у сфері господарської діяльності (зокрема, пов'язані із рейдерством) передбачають скоєння не простих односкладних дій, а пов'язані з реалізацією сукупності протиправних поведінкових актів, кожен із яких утворює самостійний склад кримінального правопорушення. У криміналістичній літературі для позначення подібних фактів застосовують термінологічну конструкцію «технологія

32 Ярош С. Проблема рейдерства та реформа державних реєстрів / Рада адвокатів Київської області : офіц. вебсайт [Електронний ресурс]. URL: <https://radako.com.ua/news/problema-reyderstva-ta-reforma-derzhavnih-reiestriv> (дата звернення: 11.09.2023).

33 Камлик М. І., Погорельський М. А., Шеломенцев В. П. Зазнач. твір. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2007_17_6 (дата звернення: 18.12.2023).

злочинної діяльності»³⁴, що додатково підтверджує: пізнання злочинної події кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством,— це складна діяльність, а їх доказування передбачає акумулювання різних ресурсів, реалізацію сукупності слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій, проведення тактичних операцій, залучення носіїв спеціальних знань тощо. Така діяльність, безумовно, актуалізує потребу в побудові відповідних методик. Зважаючи на окреслені способи скоєння злочинів і різновиди вчинюваних рейдерами правопорушень, криміналізованих чинним законодавством, а також на кримінально-правовий критерій побудови методик розслідування кримінальних правопорушень, можемо узагальнити такі перспективні криміналістичні методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством:

- 1) міжвидові (розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством, тобто із протиправним поглинанням і захопленням суб'єктів господарювання, корпоративних прав на них або їхніх активів, учинення яких поєднане зі скоєнням кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності або тих, що посягають на життя та здоров'я особи, чи пов'язаних із посяганням на волю і честь власників

суб'єктів господарювання або уповноважених ними осіб тощо);

- 2) спеціальні (розслідування пов'язаних із рейдерством кримінальних правопорушень, учинених у сфері господарської діяльності);
- 3) залежно від етапів кримінального судочинства (початкового етапу розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством, розслідування, судового розгляду та ін.);
- 4) залежно від форми відображення (описові, формалізовані та змішані);
- 5) видові (розслідування окремих кримінальних правопорушень, що належать до групи досліджуваних нами);
- 6) підвидові (побудовані на підставі окремої статті КК України, із додатковим виокремленням певних криміналістично значущих ознак) та ін.

Висновки

У сучасному розумінні в широкому сенсі під окремою криміналістичною методикою розслідування слід розуміти інтегрований продукт наукового знання в галузі права, сформований на підставі узагальнення слідчо-судової практики, що за своєю сутністю представлений сукупністю криміналістичних рекомендацій, апробованих тактичних прийомів проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій,

34 Смелік В. Б. Кореляційні зв'язки між окремими видами злочинів у сфері підприємництва (проблеми методики розслідування) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2006. 20 с. ; Аркуша Л. І. Основи виявлення та розслідування легалізації доходів, одержаних у результаті організованої злочинної діяльності : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Одеса, 2011. С. 30. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/1476/%d0%90%d1%80%d0%ba%d1%83%d1%88%d0%b0.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 11.09.2023) ; Степанюк Р. Л. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України : монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. А. Ф. Волобуєва. Харків, 2012. С. 47 ; Пчеліна О. В. Поняття та характеристика злочинних технологій у сфері службової діяльності. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2018. № 2 (82). С. 292—293. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/88d0d842-d553-4077-a242-bf6b55ddd25b/content> (дата звернення: 11.09.2023).

способів і прийомів оптимального й ефективного застосування криміналістичної техніки під час проведення досудового розслідування, розроблених відповідно до процесуальних вимог і з метою оптимізації моделі здійснення досудового розслідування окремого кримінального правопорушення, їхніх груп тощо.

Група кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством, є численною, а їх пізнання кримінальними процесуальними методами та процес доказування є складними, що зумовлено відповідними особливостями механізму злочинів цього виду, а також технологіями злочинної діяльності, які зазвичай застосовують злочинні організації, групи осіб або окремі суб'єкти.

На підставі узагальнення окремих елементів кримінально-правової та криміналістичної характеристик кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством, серед окремих криміналістичних методик розслідування цих кримінальних правопорушень, убачаємо за доцільне виокремити такі:

- 1) міжвидові (розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством, тобто із протиправним поглинанням і захопленням суб'єктів господарювання, корпоративних прав на них або їхніх активів, учинення яких поєднане зі скоєнням кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності або тих, що посягають на життя та здоров'я особи, чи пов'язаних із посяганням на волю і честь власників суб'єктів господарювання або уповноважених ними осіб тощо);
- 2) спеціальні (розслідування пов'язаних із рейдерством кримінальних правопорушень, учинених у сфері господарської діяльності);
- 3) залежно від етапів кримінального судочинства (початкового етапу роз-

слідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством, розслідування, судового розгляду та ін.);

- 4) залежно від форми відображення (описові, формалізовані та змішані);
- 5) видові (розслідування окремих кримінальних правопорушень, що належать до групи досліджуваних нами);
- 6) підвидові (побудовані на підставі окремої статті КК України, із додатковим виокремленням певних криміналістично значущих ознак) та ін.

Ми навели лише деякі з можливих різновидів окремих криміналістичних методик розслідування, а тому вважаємо, що ця проблематика потребує подальших ґрунтовних досліджень.

Prospects for Development of Forensic Methods for Investigation of Criminal Offenses Related to Raiding **Serhii Tiulieniev**

Formation and development of economic security of the State requires taking effective measures to counteract and minimize negative impact of criminal offenses that encroach on economic and social relations, legal activities of economic entities, rights of public administration employees, etc. Among the latter, those that demonstrate signs of raiding deserve close attention, i.e., related to the illegal takeover and seizure of property, assets of enterprises, institutions, organizations, corporate rights to them and other resources, encroachment on the rights of owners or authorized persons of entities management of various forms of ownership, etc. In this regard, the article purpose is defined as outlining prospects for construction of forensic methods of investigation of criminal offenses in which signs of raiding can be detected. In order to achieve the specified goal, a complex of general scientific, philosophical and special research methods was applied. According to performed research results, it was determined

that in modern sense, a separate forensic investigation method (in a broad sense) should be understood as an integrated product of scientific knowledge in the field of law, formed on the basis of a generalization of investigative and judicial practice, which in its essence is a set of forensic recommendations, proven tactics methods of conducting investigative (search) and covert investigative (search) actions, methods and techniques of optimal and effective use of forensic techniques during pre-trial investigation developed in accordance with procedural requirements in order to optimize the model of conducting pre-trial investigation of a separate criminal offense, their groups, etc. Based on the generalization of certain elements of the criminal law and forensic characteristics of criminal offenses related to raiding, varieties of individual forensic methods of investigation have been determined, including interspecies, special, subspecies, species, etc.

Keywords: criminal offense; separate forensic method of investigation; pre-trial investigation; raiding; entity; enterprise; land plot; unlawful absorption; delight.

Фінансування

Це дослідження не отримало жодного спеціального гранту від фінансових установ у державному, комерційному або некомерційному секторах.

Відмова від відповідальності

Засновники не грали жодної ролі у розробленні дослідження, добиранні й аналізуванні даних, рішенні про публікацію або підготовку рукопису.

Учасники

Автор зробив свій внесок винятково в інтелектуальну дискусію, що є основою цього документа, дослідження судової практики, написання та редагування, і бере на себе відповідальність за її зміст і тлумачення.

Декларація щодо конфлікту інтересів

Автор заявляє, що у нього відсутній конфлікт інтересів, що стосується цієї теми; хоча Сергій Тюленев є членом консультативної колегії збірника, він не брав участі в ухваленні рішення щодо оприлюднення, і цю статтю піддано

повному процесу експертної перевірки та редагування.

References

- Alieksieichuk, V. I. (2016). Kryminalistychna metodyka sudovoho rozghliadu v kryminalnomu provadzhenni (mistse v systemi kryminalistyky) [Forensic method of trial in criminal proceedings (place in the system of criminalistics)]. *Pravo i suspilstvo*. № 6. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2016/6_2016/part_1/30.pdf [in Ukrainian].
- Arkusha, L. I. (2011). *Osnovy vyavleniia ta rozsliduvanniia lehalizatsii dokhodiv, oderzhanykh u rezultati orhanizovanoi zlochyynnoi diialnosti* [Correlations between certain types of crimes in the field of entrepreneurship (problems of investigative methodology)] : avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk. Odesa. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/1476/%d0%90%d1%80%d0%ba%d1%83%d1%88%d0%b0.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [in Ukrainian].
- Berezniak, V. S. (2020). Kryminalistychna kharakterystyka kryminalnykh pravoporushen, pov'iazanykh iz zakhopen-niam zemli ta ob'ektiv korporativnoi vlasnosti [Forensic characteristics of criminal offenses related to the seizure of land and objects of corporate property]. *Yurydychna nauka*. № 9 (111). DOI: [10.32844/2222-5374-2020-111-9.15](https://doi.org/10.32844/2222-5374-2020-111-9.15) [in Ukrainian].
- Best Practices in Investigating and Prosecuting Corruption*. Using Financial Flow Tracking Techniques and Financial Intelligence: A Handbook. APEC Anticorruption and Transparency Working Group (ACTWG) (2015). URL: https://www.apec.org/docs/default-source/publications/2015/10/best-practices-in-investigating-and-prosecuting-corruption/apec-handbook-final-september-2015_ed2.pdf.
- Carter, D. L. (1990). *Law Enforcement Intelligence Operations. An Overview of Concepts, Issues and Terms*. School of Criminal Justice Michigan State University. URL: <https://www.ojp.gov/pdffiles1/Photocopy/134434NCJRS.pdf>.

- Copley, C. (2016). *German industry body warns against takeover protection measures* / Ed. by Goodman D. // Reuters. Oct. 17, 2016. URL: <https://www.reuters.com/article/idUSL8N1CN3HF/>.
- Forensic science and the criminal justice system: a blueprint for change* (2019). Publ. by the Auth. of the House of Lords. URL: <https://publications.parliament.uk/pa/ld201719/ldselect/ldscitech/333/333.pdf>.
- Frankenfield, J. (2023). *Adverse Possession: Legal Definition and Requirements*. Rev. by Th. Brock. URL: <https://www.investopedia.com/terms/a/adverse-possession.asp>.
- Gaughan, P. A. (2018). *Mergers, acquisitions and corporate restructuring*. Hoboken. 7th ed. URL: <http://dspace.vnbrims.org:13000/jspui/bitstream/123456789/4962/1/Mergers%2C%20Acquisitions%2C%20and%20Corporate%20Restructurings.pdf>.
- Greenberg, Th. S., Samuel, L., Grant, W., Gray, L. (2009). *Stolen Asset Recovery: A Good Practices Guide for Non-Conviction Based Asset Forfeiture*. *The World Bank*. DOI: 10.1596/978-0-8213-7890-8.
- Hanov, T. A., Bashirov, A. V. (2020). *Rejderskie zahvaty kak socialno-pravovaya i kriminalnaya problema v Respublike Kazakhstan* [Raider raids as a socio-legal and criminal problem in the Republic of Kazakhstan]. *Aktualnye problemy sovremennosti*. № 2 (28). URL: <https://aps.bolashaq.edu.kz/wp-content/uploads/2021/01/%D0%96%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%BB-%D0%90%D0%9F%D0%A1-2-28-1.pdf> [in Russian].
- How many people were convicted of raiding in Kazakhstan* (2020) / MIA “Kazinform”. 04.12.2020. URL: https://www.inform.kz/ru/skol-ko-chelovek-osudili-za-reyderstvo-v-kazahstane_a3726264.
- Hryshchenko, N. M. (2019). *Kryminalna vidpovidalnist za protypravne zavolodinnia mainom pidpriemstva, ustanovy, orhanizatsii* [Criminal liability for illegal possession of property of an enterprise, institution, or organization] : dys. ... kand. yuryd. nauk. Dnipro. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/d2/dissertations/4/1.pdf> [in Ukrainian].
- Husieva, V. O. (2021). *Teoretychni osnovy metodyky rozsliduvannia zlochyniv proty avtorytetu orhaniv derzhavnoi vlady u sferi pravookhoronnoi diialnosti* [Theoretical foundations of methodology of investigating crimes against authority of State authorities in the field of law enforcement] : dys. ... d-ra yuryd. nauk. Kharkiv. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5ea810ce-cc6f-4266-b94a-9756f3cc84af/content> [in Ukrainian].
- Husieva, V. O. (2022). *Kryminalistychna klasyfikatsiia kryminalnykh pravoporushen, poviazanykh iz reiderstvom, elementy yikh kryminalistychnykh kharakterystyk* [Forensic classification of criminal offenses related to raiding, elements of their forensic characteristics]. *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav im. E. O. Didorenka*. № 3 (99). DOI: 10.33766/2524-0323.99.242-252 [in Ukrainian].
- Husieva, V. O. (2023). *Do pytannia vyznachennia struktury kryminalistychnoi metodyky rozsliduvannia kryminalnykh pravoporushen, poviazanykh z reiderstvom* [On the question of determining the structure of the forensic methodology of investigation of criminal offenses related to raiding]. *Aktualnist ta osoblyvosti naukovykh doslidzhen v umovakh voiennoho stanu* : zb. mat-liv III Mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf. z nahody vidznach. Dnia nauky — 2023 v Ukraini (Kyiv, 23.05.2023). Kyiv. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5df7785a-79b8-4824-8857-3683272bd225/content> [in Ukrainian].
- Indeks spryiniattia koruptsii 2022* (2022) [Corruption Perceptions Index 2022] / Transparency International the Global Coalition Against Corruption. Transparency International Ukraine. URL: https://cpi.ti-ukraine.org/static/download/2022_ukr_final.pdf [in Ukrainian].
- Kamlyk, M. I., Pohoretskyi, M. A., Shelomentsev, V. P. (2007). *Reiderstvo v Ukraini: sutnist ta zasoby protydii* [Raiding in Ukraine: essence and countermeasures]. *Borotba z orhanizovanoi zlochynnistiu i koruptsiieiu (teoriia i praktyka)*. Vyp. 17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2007_17_6 [in Ukrainian].

- Khamitov, B. N., Kemali, Y. S., Rakhmetov, S. M., Alibekova, A. M. (2022). Retracted Article: International legal approaches in combating raidership. *Security Journal*. Nov 17. DOI: [10.1057/s41284-022-00362-1](https://doi.org/10.1057/s41284-022-00362-1).
- Kikinchuk, V. V., Husieva, V. O. (2020). *Osoblyvosti rozsliduvannia kryminalnykh pravoporushen, poviazanykh z protypravnym pohlynniam ta zakhopleniam pidpriemstv, silskohospodarskykh zemel, porushenniam prav yikh zakonnykh vlasnykiv (reiderstvo)* [Peculiarities of the investigation of criminal offenses related to illegal takeover and seizure of enterprises, agricultural lands, violation of the rights of their legal owners (raiding)] : nauk.-metod. rek. Kharkiv. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5f246ac8-784f-46b3-a205-36f18bdc478e/content> [in Ukrainian].
- Kolesnychenko, A. N. (1976). *Obshchye polozheniya metodyky rassledovaniya otdelnykh vydiv prestupleniy* [General provisions of the methodology for investigating certain types of crimes] : tekst lekts. Kharkov [in Ukrainian].
- Kubariev, I., Barkhan, S. (2022). Typovi slidchi sytuatsii pochatkovoho etapu rozsliduvannia reiderstva [Typical investigative situations of the initial stage of raiding investigation]. *Krakowskie Studia Malopolskie*. № 3 (35) [in Ukrainian].
- Liekefett, K. (2020). *The Comeback of Hostile Takeovers* / Harvard Law School Forum on Corporate Governance. Nov. 8, 2020. URL: <https://corpgov.law.harvard.edu/2020/11/08/the-comeback-of-hostile-takeovers/>.
- Lukianychina, O. A. (2018). Reiderstvo: prychny ta nehatyjni naslidky dlia rozvytku rynkovoho biznes-seredovyscha v Ukraini [Raiding: causes and negative consequences for the development of the market business environment in Ukraine]. *Suchasni problemy pravovoho, ekonomichnoho ta sotsialnoho rozvytku derzhavy* : tezy dop. VII Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Kharkiv, 30.11.2018). Kharkiv. URL: http://univd.edu.ua/general/publishing/konf/30_11_2018/pdf/128.pdf [in Ukrainian].
- Macey, J. R. *Market for Corporate Control* / Econlib. URL: <https://www.econlib.org/library/Enc/MarketforCorporateControl.html>.
- Maiatnyk borotby z koruptsiieiu v Ukraini: krok vpered pislia kroku nazad [Pendulum of the fight against corruption in Ukraine: a step forward after a step back] / Transparency International the Global Coalition Against Corruption. Transparency International Ukraine. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/> [in Ukrainian].
- Maliarova, V. O. (2015). Kryminalistychna metodyka: pytannia spivvidnoshennia kryminalistychnoi kharakterystyky z inshymy. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Pravo*. Vyp. 35. Ch. I. T. 3. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/14912> [in Ukrainian].
- Nipialidi, O. Yu. (2019). *On criminal schemes of raiding as a threat to the security of the business owner: Ukrainian realities and international practice*. Irpin.
- OECD. *G20/OECD Principles of Corporate Governance* (2015) / OECDiLibrary. DOI: [10.1787/9789264236882-en](https://doi.org/10.1787/9789264236882-en).
- Pchelina, O. V. (2018). Poniattia ta kharakterystyka zlochynnykh tekhnolohii u sferi sluzhbovoi diialnosti [Concept and characteristics of criminal technologies in the field of official activity]. *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E. O. Didorenka*. № 2 (82). URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/88d0d842-d553-4077-a242-bf6b55ddd25b/content> [in Ukrainian].
- Prinzel, Yo. (2023). *How Government Land Seizures Work for Landowners. Property rights and related impacts of government land seizure*. Rev. by Boyle M. J / Investopedia. URL: <https://www.investopedia.com/financial-edge/1011/what-to-do-when-the-government-wants-your-land.aspx>.
- Puziak, M., Martyniuk, M. (2012). Defensive strategies against hostile takeovers. The analysis of selected case studies. *Journal of International Studies*. Vol. 5. № 1. URL: https://www.jois.eu/files/PuziakV5_N1.pdf.
- Reiderstvo v Ukraini [Raiding in Ukraine] / Opendatabot. URL: <https://opendatabot.ua/open/raiders> [in Ukrainian].

- Rosett, J. G. (1990). Do Union Wealth Concessions Explain Takeover Premiums? The Evidence on Contract Wages. *Journal of Financial Economics*. Vol. 27. Is. 1. DOI: [10.1016/0304-405X\(90\)90029-Y](https://doi.org/10.1016/0304-405X(90)90029-Y).
- Savona, E. U., Berlusconi, G. (Eds.) (2015). *Organized Crime Infiltration of Legitimate Businesses in Europe: A Pilot Project in Five European Countries*. Final Report of Project ARIEL — Assessing the Risk of the Infiltration of Organized Crime in EU MSs Legitimate Economies: a Pilot Project in 5 EU Countries (www.ariel-project.eu). Trento : Transcrime — Università degli Studi di Trento. URL: https://www.academia.edu/25765243/Organized_Crime_Infiltration_of_Legitimate_Businesses_in_Europe_A_Pilot_Project_in_Five_European_Countries.
- Shchur, B. V., Kosaniak, S. S. (2017). Problemy pobudovy klasyfikatsii kryminalistychnykh metodykh [Issues of classification building of forensic methods]. *Visnyk Lvivskoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu. Serii: Yurydychni nauky*. Vyp. 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvlkau_2017_5_28 [in Ukrainian].
- Shevchuk, V. M. (2020). Struktura okremoi kryminalistychnoi metodyky: suchasni naukovi pidkhody ta perspektyvy doslidzhen [The structure of a separate forensic methodology: modern scientific approaches and research perspectives]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Yurydychni nauky*. T. 31 (70). № 4. DOI: [10.32838/1606-3716/2020.4/41](https://doi.org/10.32838/1606-3716/2020.4/41) [in Ukrainian].
- Smelik, V. B. (2006). Koreliatsiini zviazky mizh okremymy vydamy zlochyniv u sferi pidpriemnytstva (problemy metodyky rozsliduvannia) [Correlations between certain types of crimes in the field of entrepreneurship (problems of investigative methodology)] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk. Kharkiv [in Ukrainian].
- Smitiukh, A. V. (2008). Reiderstvo, pohlynannia ta zaharbannia: spivvidnoshennia poniat ta klasyfikatsii [Raiding, absorbing and seizing: relation of concepts and classification]. *Visnyk hospodarskoho sudochynstva*. № 3. [in Ukrainian].
- Stepaniuk, R. L. (2012). *Kryminalistychnye zabezpechennia rozsliduvannia zlochyniv, vchynenykh u biudzhethnii sferi Ukrainy* [Forensic investigation of crimes committed in the budgetary field of Ukraine] : monohrafiia / za zah. red. d-ra yuryd. nauk, prof. A. F. Volobueva. Kharkiv [in Ukrainian].
- Tataryn, N. M., Priakhin, Ye. V. (2019). *Metodyka rozsliduvannia samovilnoho zainiattia zemelnoi dilianky ta samovilnoho budivnytstva* [Methods of investigation of unauthorized occupation of land and unauthorized construction] : monohrafiia. Lviv. URL: <http://surl.li/omigf> [in Ukrainian].
- Ward, R. H. (1971). *The Investigative Function — Criminal Investigation in the United States*. Doct. dis. Berkeley, CA : University of California.
- Weisburd, D., Telep, C. W., Hinkle, J. C., Eck, J. E. (2008). The Effects of Problem-Oriented Policing on Crime and Disorder. *Campbell Systematic reviews*. Vol. 4. Is. 1. DOI: [10.4073/csr.2008.14](https://doi.org/10.4073/csr.2008.14).
- Yarosh, S. *Problema reiderstva ta reforma derzhavnykh reiestriv* [Issue of raiding and the reform of state registers] / Rada advokativ Kyivskoi oblasti : ofits. vebсайт [Elektronnyi resurs]. URL: <https://radako.com.ua/news/problema-reyderstva-ta-reforma-derzhavnih-reiestriv> [in Ukrainian].
- Zhuravel, V. (2011). Okrema kryminalistychna metodyka: poniattia ta sfera zastosuvannia [Separate forensic methods: concept and scope of application]. *Pytannia borotby zi zlochynnistiu*. № 2 (65). URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7438/1/Zhuravel_202.pdf [in Ukrainian].
- Zhuravel, V. (2015). Okremi metodyky v systemi kryminalistychnykh znan [Separate methods in the system of forensic knowledge]. *Naukovyi visnyk Lvivskoi komertsiiinoi akademii. Serii: Yurydychna*. Vyp. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvlkau_2015_1_20 [in Ukrainian].

Тюленев, С. (2024). Перспективи побудови криміналістичних методик розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Вип. 1 (34). С. 42—57. DOI: [10.32353/khrife.1.2024.03](https://doi.org/10.32353/khrife.1.2024.03).